

terenu«, ki so ga zaznamovala medsebojna obdolževanja in klasični obračuni, tudi fizični, med obema frakcijama. Sledi prikaz dinamike razkola znotraj posameznih kulturno-političnih organizacij, kot so bili sindikati, SIAU (Slovansko-italijanska antifašistična unija), Osvobodilna fronta ter SHPZ (Slovensko-hrvatska prosvetna zveza). Rezultat je bil razkol KPSTO na dve komunistični partiji: prosovjetsko, ki ko je vodil Vidali, in projugoslovansko pod Babičevem vodstvom. Spor je dobrodu izkoristil tudi italijanski nacionalizem. Tako so nekateri Slovenci iz zvestobe moskovski liniji svoje otroke raje vpisali v italijanske šole, saj so bile slovenske po njihovem mnenju preveč »titovske«. Posledično se je vpis v slovenske šole med leti 1947 in 1950 prepolovil. Do razkola je prišlo tudi na kulturnem področju: avtorica navaja primere, kjer je kulturna dejavnost povsem zamrla, medtem ko so v nekaterih vaseh imeli po dve društvi vse do leta 1988. Velika zasluga avtorice je, da z jedrnato predstavitvijo in premišljenimi primeri prikaže vse razsežnosti tega razkola znotraj slovenske skupnosti.

V drugi polovici knjige je prikazano dogajanje med lokalnimi volitvami leta 1949: priprave nanje, programi posameznih strank ter agitacija in propaganda obeh komunističnih struj (tukaj izredno lepo pridejo do izraza slike ob »plakatni vojni«) ter analiza volilnih rezultatov. Avtorica je vseskozi pozorna tudi na spremembe v zakonodajnem in upravnem ustroju STO, kakor tudi na dogajanje na svetovnem prizorišču v zvezi s »tržaškim vprašanjem«. Slednje pride še posebej do izraza ob pripravi na nove občinske volitve 1951, ki jih je zaznamoval spor med KPS in Babičevo

KPSTO, ter odlog volitev za eno leto. Knjiga se zaključuje s predstavitvijo volilne kampanje leta 1952, analizo rezultatov in posledic volitev, ter Babičevem odhodom v Ljubljano.

Za konec lahko pritrdim mnenju dr. Pirjevca, da je avtorica podala prepričljivo sliko dogajanja na Tržaškem med leti 1948 – 1952 in da bo delo osvetlilo marsikatero do sedaj prezrto ali ne dovolj raziskano dejstvo, kar bo pripomoglo k razjasnitvi zelo specifične zgodbe Trsta po 2. svetovni vojni.

Tomaz Ivesić

Goran Vojnović:
JUGOSLAVIJA, MOJA DEŽELA

Študentska založba,
2012;
281 str.

Oče in sin se v dunajski gostilni pogovarjata o veliki temi: o jugoslovanskem vojnem zločinu s konca 20. stoletja. Velika zgodba, vredna epopeje o neslavnem propadu velike ideje o bratstvu in enotnosti, o enakosti, solidarnosti in večdesetletnem zavezništvu med južnoslovanskimi narodi in veroizpovedmi na Balkanu. Ko so maske padle, se je razkrilo dolgo zatajevano sovraštvo. Epilog na javni in zasebni ravni je popolnoma tragičen: zaradi politike ni propadla le država, propadla je družina, propadla je človečnost. V zraku je občutiti veliko napetost. Sin zahteva pojasnila, oče želi pojasnjevati, vendar se zdi, kot da govorita vsak zase in se sploh ne trudita razumeti drug drugega. Tako bi lahko povzeli vrhunec dogajanja v romanu Jugoslavija, moja dežela Gorana Vojnovića. Filmski prizor, ki pošteno pretrese bralčevo drobovje.

Oče svoja dejanja opravičuje z zgodovinsko nalogo, z usodo posameznika, ki se v nepredstavljivo izjemnih trenutkih, kot so vojni spopadi, popolnoma odreče lastni individualni, zasebni in družinski zgodbi, se pokori vojaški hierarhiji in se podvrže Zgodovini. Sin pred vstopom v zrela moška leta potrebuje dolgo odsotnega in celo za mrtvega razglašenega očeta, ki je iz njegovega življenja izginil skupaj z Jugoslavijo, deželo njegovega brezskrbnega otroštva. Mora slišati njegovo zgodbo. Želi si nadoknaditi zamujeno, da bi lahko obračunal z družinsko in družbeno preteklostjo, pokopal očeta in ga prerasel. Potrebuje ga odločnega, moralnega in močnega, da se lahko odraslo spopadeta. Pred seboj pa ima človeško razvalino, sesutega apologeta lastne nemoči, ki svoj alibi gradi na fatalizmu. Oče namreč ne pride poravnat računov za svojo odsotnost, temveč išče spovednika in odpuščanje. Sin ne pristane na očetovo zatrjevanje, češ da človek ne more nikamor uiti pred usodo, ki mu je namenjena. Očetov poskus, da bi sinu pojasnil svoje zavrženo početje, je obsojen na totalen propad. Sin dobro ve, da je njegov oče postal zver (zato se skuša soočenju sprva izogniti), vendar se mora prepričati na lastne oči in na lastna ušesa slišati očetovo izpoved. Ko sedi pred očetom, ne vidi nečloveške zveri (kvečjemu v bojih ranjeno žival, ki samo še užaljeno bevška, renči in išče usmiljenja), a ne vidi niti skesanca: vidi priprošnjika za milost. Vendar mu je ne nameni, kajti trdno je prepričan, da nobena Ideja, nobena Usoda, nobena Zgodovinska nujnost v resnici ne more oprati krivde posameznika, ki se je uklonil bremenu teže trenutka, namesto da bi se mu zoperstavil in se oprijel najglobljega človeškega etosa ter odklonil

participacijo v zločinu zoper človeštvo. Sin ne vzdrži. Ne zmore in noče razumeti očetovega poskusa utemeljevanja »normalnosti« lastnih dejanj, ki mu jih je zapovedovala njegova domnevno nezogibna zgodovinska vloga/naloga v prostoru in času.

Drug očetov izgovor je zaznamovan z osebno travmo iz bridkega otroštva, ko so v neki drugi vojni zdajšnje žrtve igrale vloge rabljev, zato je po njegovem celo zgodovinsko upravičeno, da se v sodobnosti popravijo krivice iz preteklosti. Oče želi z izprijeno logiko utemeljiti svoja dejanja: žrtev, ki želi postati maščevalec. Ne, sin na to ne more pristati. Bralec je soočen z veliko dilemo: vztrajati pri sinovi neomajnosti ali (p)ostati prizanesljiv do očeta, ki ni skesanec, je pa duševno mrtev človek. Situacija ne bi mogla biti bolj pretresljiva. V zmožnosti, da pričara prav organsko doživeto občutenje situacije, je največja moč Vojnovičevega romana. Tu se izkaže pisateljeva senzibilnost, ki je skorajda brez primere med slovenskimi romanopisci najmlajše generacije; razen povsem nepotrebne stereotipno opisanega seksualnega akta njegovemu drugemu literarnemu delu skorajda nimamo česa očitati.

Jugoslavija, moja dežela je velik slovenski (in jugoslovanski) roman. To so novi Kovačičevi Prišleki, v marsičem primerljivi s predhodnikom (prim. opis Vladanovega prihoda v Ljubljano in prikaz Bubijevega zoženega in pripovedno infantilnega ter nezanesljivega pogleda z vlaka na »stekleni« Ljubljanski grad). Tujci se v novem svetu počutijo podobno tuje v različnih časovnih in prostorskih koordinatah, zato najbrž ni čudno, da lahko povlečemo vzporednice med Kovačičevimi in Vojnovičevimi prišleki

-čefurji. A v nasprotju s Kovačičevim modernističnim asociativno-fragmentarnim in posledično počasnim pripovednim tokom se Vojnovičev roman zaradi razmeroma tradicionalnega pripovedovanja, vendar učinkovitih suspenzov na pravih mestih (npr. pobeg pred soočenjem z resnico in nenaden preobrat k vztrajnosti pri odločenosti za spopad v dunajski gostilni) bere napeto. Zaradi mnogih stilistično mojstrsko nezaolnjenih mest (npr. ob treh zvezdicah znotraj poglavij, ko se pripovedni tok prekine in zamenja) pa literarno delo še zdaleč ne zdrkne na raven žanrske kriminalke/detektivke, temveč ostaja visoka literatura v vsej svoji slogovni bravuroznosti in – še ena izmed mnogih odlik – jezikovnozvrstni raznolikosti ter v bogastvu socialno, nacionalno in etično zaostrene problematike, ubesedenih z največjo mero umetniške izpovednosti sodobne komunikativne proze, ki zavestno ne želi biti eksperimentalna in hermetična.

Pri nas še nisem odkril sodobnega pisatelja, ki bi o sodobnih problemih pisal na tako subtilen način, hkrati pa bi se približal nadčasnosti in nadnacionalnosti. Vojnovič duhovito, a kritično obravnava z vsemi stereotipnimi »resnicami« o Balkancih oz. čefurjih, ki jim tudi sam pripada; tega sicer ne zanika, vendar se noče zaplesti v slovanski sentimentalizem, v melanholično pestovanje žalosti, ki je pri Slovanih preplet trpljenja in užitka (pisatelj ga imenuje »infantilni balkanski sentiment«), v samopomilovanje, fatalizem in – resnici na ljubo – mnogokrat tudi v več kot očitni primitivizem. Čefurje po eni strani povzdigne, po drugi pa jim pokaže zrcalo, v katerem lahko spregledajo lastno izkrivljeno podobo in sprenevedanje. Kot smo

mnogi »pravi« Slovenci – pisatelj nas imenuje »vaški špegavci«, zaznamovala pa naj bi nas »domoljubni arzenal« in »klasična srednjeevropska utrujenost« – premnogokrat siti svoje slovenčjske (tj. malomeščanske), tako je Vojnovič sit lastne čefurske identitete. Z jugonostalgiki se sicer deloma identificira, vendar je njegova jugonostalgija samorefleksivna in le parcialna, navezana le na najsvetlejšje elemente nekdanje socialne ureditve, zna pa se tudi povzdigniti nadnjo ter se distancirati od poveličevanja tistih njenih prvin, ki segajo v fanatizem in apologijo nestrpnosti in zločinskosti. Jugoslavije in jugoslovanstva ne mitizira niti ne tabuizira, sooča se z njunimi travmami in fiksacijami ter psihozami, ki jih je nujno potrebno predelati, da lahko mlad človek, zaznamovan z jugoslovansko identiteto in »vržen« v sodobno, pojugoslovansko stvarnost, zaduha brez tesno zategnjene opasavice okoli prsnega koša in se sooči z novimi, morda še usodnejšimi nenadejanimi izzivi prihodnosti. To nikakor ni roman, poln objokovanja minule sreče v južno-

NARAVA

VABILO K PISANJU

slovanski vzajemnosti. Glavni romaneskni junak je premlad, da bi bil lahko nekritično nostalgichen, in prestar, da bi zapadel v novo subkulturo samooklicanih »čefurjev«, ki ji pripadajo sodobni – morda vendarle še vedno nekoliko getoizirani ali pač po lastni volji samozločeni – potomci potomcev nekdanjih prišlekov.

Puljsko otroštvo pripovedovalec idealizira, kot pač vsakdo s podobno srečo idealizira brezskrben in netravmatičen čas miru in gotovosti v rani mladosti, ne prenese pa sprenevedanja in prikrojevanja resnice za lastne potrebe. Na pragu njegovega odrasčanja je očetova prekomanda ob izbruhu vojn na Balkanu – tako kot Kovačičevo izgnanstvo iz Basla pred 2. svetovno vojno – za Vladana pomenila potres velikanskih razsežnosti: svet se mu je sesul, kot se je sesul mostarski most in kot je zgorela sarajevska knjižnica. Ljubljeni oče mu je umrl. Od mrtvih je obudil očeta – zločinca – in ni mu več dovolil živeti. Ne v svojem življenju. Velika zgodba je končana, potrebno je napisati novo: lastno.

Roman je spisan dovolj spodobno, da bi lahko postal klasika: za otopelo in lagodno vegetirajočo mladino bo poučen, za starejše generacije dovolj problematski in dialoški, za literarne sladokusce slogovno dovolj izpiljen, za večnost bo visoko etičen. In slednja komponenta je nevsiljivo, neprogramsko, netendencionzno in k sreči tudi nedemagoško vendarle najodločilnejša. Sporočilo romana je jasno, kljub krhkosti terena brez naivnosti dovolj globoko in univerzalno: nobena nacionalna, zgodovinska, socialna ali idejna resnica ne sme postati alibi za izgubo človečnosti. Mar ni to velika literatura?

Nejc Rožman Ivančič

Pojem narava začne označevati nekaj samostojnega in bistveno ločenega od sveta človeka šele z novim vekom. Človek in narava sta v modernosti postavljena kot dve nasprotujoči si polji: naravo določajo kategorije mehanicizma, determinizma ter iracionalne nagonosti, kjer vlada zakon močnejšega, človeka pa opisujejo pojmi svobode, umnosti in družbenega reda ali enakosti.

Paradigma človeškega stremljenja je zato prav borba z naravo oziroma beg pred njo. Osvoboditev od narave je iz narave ustvarila vir, surovino za človeški družbeni napredek, nekaj, kar je človeku na razpolago. Kot protipol takšnega razumevanja pa se pojavi nasprotna težnja, ki bi jo lahko poimenovali »beg k naravi«. V tem pogledu postane narava nekaj inherentno nedolžnega in neskaljenega, še več, »naravno« postane model pristnega prebivanja, ki bi se mu moral pokoriti tudi človek sam.

Človeškost, človeška družba, politični sistemi in tehnologija so tako v zadnjih desetletjih za mnoge izgubili svojo pozitivno konotacijo, dvojica človek/narava pa je zamenjala svoje lastnosti. Človek je postal sebični plenilec, v tehnologiji prepoznavamo sredstva neupravičene manipulacije, v političnih sistemih pa vidimo vzroke neenakosti in prevlade zakona močnejšega. Narava nam, nasprotno, predstavlja kraljestvo harmonije in nedolžnosti. Namen naslednje tematske številke revije Razpotij je raziskati pojem narave v teh dvoumnih, nedorečenih stičiščih in navzkrižjih s konceptom človeškega. Zanima nas, na kateri točki in zakaj natanko se ta pojma ločita in dobita svojo lastno bistvenost. Kakšna je usoda te delitve v zgodovini modernosti? Kakšne so figure njenih pomenskih premestitev in obratov?

Po drugi strani si želimo tudi prispe, ki bi tematizirali njuna stičišča: človeško animaličnost ali naravno racionalnost. Še posebej nas zanima tendenca po vključevanju živali (predvsem sesalcev) v človeški svet oz. zahteva po razširitvi pravic, ki zgodovinsko izvirajo iz pojma človeškega dostojanstva, na kraljestvo živali. Kakšne so politične posledice teh nedvomno radikalnih zahtev? Kako se z njimi transformirata pojma političnega in pojem človeškega?

Rok za oddajo prispevkov je 1. november.
Vljudno vabljeni k soustvarjanju Razpotij!

Prispevke pošljite na urednistvo@razpotja.si